

SOCIOLOGISKA FÖRENINGEN I LUND 1936—1940

Sociologi som akademiskt ämne i Sverige har som sig bör en inte alltför lättgripbar historia. Trådarna är många som leder fram till inrättandet av sociologi som självständigt ämne vid Uppsala och Lunds universitet 1947. En av de mer betydande leder bak till fredagen den 30 oktober 1936, om aftonen. Då bildas nämligen Sociologiska föreningen i Lund med uppgift att »[...] genom föredrag, diskussioner och kamratlig samvaro upprätthålla och utveckla intresset för sociologiska studier» (SDS 31/10 1936).

Denna artikel kommer att behandla sociologiska föreningen i Lund ur flera aspekter: jag skall hastigt teckna den miljö i vilken föreningen kunde bildas, vidare gå igenom huvudaktörernas förankring i sociologiska tankegångar vid denna tid och till sist undersöka de olika positioner dessa huvudaktörer intog vad gäller sociologins roll som vetenskap.

Först som sist skall det sägas att det historiska källmaterialet om föreningen är synnerligen begränsat. Det inskränker sig till några notiser och intervjuer i dagspressen, ett omnämnande under enskilda föreningar i Studentkatalogen för Lunds universitet 1937—40 samt vittnesbörderna från tre av medlemmarna. Några protokoll eller korrespondens med anknytning till föreningen står inte att finna. Detta försvårar givetvis arbetet med att kartlägga föreningens verksamhet men förutsättningarna är aldrig bättre än de som ges.

Den yttre ramen för denna studie är tidsperioden mellan den 30 oktober 1936, då den sociologiska föreningen i Lund grundas, och slutet av september 1939, då Fritz Croner lämnar inte enbart Lund för Stockholm utan även ordförandeskapet i föreningen, vilken stilla somnar in.

Men förutom denna yttre ram finns en förhistoria att berätta som sammanstrålar från flera håll och ett efterspel som än idag påverkar den koloss som ämnet sociologi utvecklats till. Såsom den något rapsodiska historien om sociologiska föreningen i Lund utvecklar sig kan den tyckas vara en parentes i den svenska sociologins förhistoria, i så motto att det till väldigt hög grad handlar om en persons verk. Frågan som med lätthet infinner sig är: vad hade den geografiska platsen för betydelse, hade inte denna historiska händelse lika väl kunnat ske någon annanstans? Jag hoppas genom min undersökning kunna visa att det geografiska rummet inte alls var oväsentligt för bildandet av föreningen och att den eventuella parentes som satts runt föreningen kan raderas.¹

Jag vill dessutom nyansera de omdömen om sociologins förhistoria som lyder såsom följer: »De traditioner som svensk sociologi efter det andra världskriget kunde bygga på var starkt empiriska och konkreta till sin karaktär. Allt sedan Linnés dagar ända fram till andra världskriget levde en ganska stark naturalhistorisk tradition som också omfattade länder och folk» (Allardt 1988:35). Att sammanföra svensk sociologi med Linnés systematiserande botanik som Allardt m.fl. (1988) gör i *Sociologin i Sverige* bygger snarare på en välvilja inför åldrade kolleger än på ett källkritiskt forskningsarbete där politisk styrning och opportunistisk identifierats som viktiga beståndsdelar. Många faktorer bidrog till de klara direktiv om inriktningen på den första professuren i sociologi i Sverige som den socialvetenskapliga forskningskommittén presenterade 1946.

Den sociologiska scenen i Lund under 30-talet

Intresset för de frågeställningar och problem som kom att hamna under sociologins domän växte alltmer i Sverige under 1900-talets början. Emigrationsutredningen, vars syfte var att få svar på frågor om utvandringens orsaker, blev ett tidigt pionjärbete. Gustaf

---

¹ I Fridjónsdóttir (1987) skriver två av deltagarna i föreningen en kort historik över sociologins förhistoria. Segerstedt nämner inte föreningen alls och Pfanenstill släntrar över den för att bli lite fylligare i en fotnot. Nilsson (1989) nämner bildandet av föreningen men betonar snarare Croners seminarieverksamhet som isolerat startskott för sociologin i Sverige.

Steffens insatser behandlas i en annan artikel, likaså E.H. Thörnbergs.

Vägen in på universiteten tog emellertid sociologin via praktisk filosofi i Sverige.² Den för Sverige unika uppdelningen i en teoretisk och en praktisk professur i filosofi vid Lunds och Uppsala universitet hotades under 30-talet på grund av dåliga statsfinanser. Då Hägerström emeriterades 1933 vakantsattes hans professur i praktisk filosofi i Uppsala. I Lund tillträdde Einar Tegen professuren i praktisk filosofi 1931, innan sparivern hade fått effekt. Det är rimligt att anta att intresset för sociologiska idéer kan ha stimulerats av en överlevnadsstrategi bland praktiska filosofer. Nilsson (1989) påpekar den förändring som praktisk filosofi genomgick under 30-talet från »[...] ett studium *i moral* till att handla *om moral*» (Nilsson 1989:60). Undervisningen hade också successivt förskjutits mot filosofihistoria och sociologi. När Torgny T. Segerstedt utnämns till Hägerströms efterträdare i Uppsala 1938 sker det dels mot bakgrund av förbättrade statsfinanser under kapprustningen inför kriget, men även med en klart formulerad inriktning på praktisk filosofi *och* sociologi.³

I Lund verkade i början av 30-talet ett flertal praktiska filosofer med intresse för sociologiska tankegångar. Gunnar Aspelin (1898–1977) disputerade redan 1925 på en avhandling om *Hegels praktiska filosofi under åren 1800–1803*, och gjorde stora insatser för att introducera sociologiska tänkesätt i sin undervisning.⁴ Redan till höstterminen 1926 annonserade han undervisning i *Socialpsykologi*, vidare *Princip- och metod frågor i modern sociologi* 1929–30, *Huvuddragen av 1800-talets politiska idéhistoria i sociologisk belysning* vt 1931

---

² Undantaget som bekräftar regeln (den första generationens sociologer i Sverige var disputerade i praktisk filosofi) är Gustaf Steffen, vars professur vid Göteborgs Högskola hade inriktningen nationalekonomi och *sociologi*. Steffens verkan på den akademiska sociologins vidare öden är däremot liten, se artikel om Gustaf Steffen.

³ Se Olssons artikel.

⁴ Både Segerstedt och Pfannenstill framhäver Aspelins insatser i sina bidrag i Fridjónsdóttir (1987) »Han lärde oss läsa både Max Weber och Émile Durkheim.» skriver Segerstedt s. 12.

och *Valda sociologiska problem* 1933–34.⁵ Han skrev även en initierad artikel om »Amerikansk samhällsforskning» i tidskriften *Ateneum* 1934 där han visar sig vara väl förtrogen med sociologins metodologiska problem och framhäver de amerikanska landvinningarna på detta område.

Einar Tegen (1884–1965) kallades 1931 till professuren i Lund. Han var lärjunge till Hägerström och disputerade 1918 för Phalén i Uppsala på en avhandling om Kants förkritiska period. Under 20-talet studerade han bl.a. för Edmund Husserl i Freiburg och författade en omfattande genomgång av moderna viljeteorier.⁶ Det finns fog för att spåra Tegens väckta sociologiska intresse till åren i Lund.⁷ Tegen meddelade undervisning i *Sociologi* under vt 1936 och vt 1937, samt om *G-H Mead* ht 1936 och vt 1937.⁸

Torgny T. Segerstedt var docent i praktisk filosofi i Lund fram till ht 1938 då han kallades till Hägerströms professur. Han disputerade i Lund 1934 på en avhandling om den engelske hegelianen Bradley. Under 1938, då han upprätthöll professuren efter Tegen i väntan på nytillsättning, undervisade han bl.a. om *Den formala skolan i Sociologien*.⁹

Då Aspelin kallades till Göteborg för en professur i filosofi 1936 övertog Bertil Pfannenstill (1909–1995) hans docentur. Pfannenstill hade 1936 disputerat på en avhandling om hegelianen Bosan-

---

⁵ Enligt den angivna undervisning som annonserades i *Studentkatalogen* inför respektive termin. Om sedan undervisningen i praktiken följt vad som utlovats är svårt att bedöma men de verkar i det närmaste riktiga enligt Segerstedts och Pfannenstills vittnesmål.

⁶ Einar Tegen: *Moderne Willenstheorien I,II*, Uppsala 1924, 1928. Jan Bengtsson redogör för Husserls inflytande på Tegen i Bengtsson (1991). Ingmar Nilsson presenterar utförligare Tegens betydelse för den tidiga sociologin i Sverige i Nilsson (1989).

⁷ Skoglund (1991) hävdar detta i motsats till Nilsson (1989) och belägger det bl. a. med en gedigen beskrivning av Lunda-miljön. Den enda skrift Tegen publicerade under sina Lunda-år var en studie i Meinongs värde-teori (Tegen 1935) i vilken han inte direkt berör några sociologiska tankegångar.

⁸ Enligt *Studentkatalogen* respektive termin. Nilssons (1989) uppgifter om att Tegen undervisade i sociologi redan 1934 verkar vara felaktiga, de saknar för övrigt källhänvisning.

⁹ Enligt *Studentkatalogen* 1938.

quet och visade tidigt ett intresse för sociologiska problemställningar. Pfanenstill var tf professor från ht 1938 till dess Åke Petzäll tillträdde ht 1939. Från ht 1938 undervisade han i *Moderna sociologiska teorier*, *Modern amerikansk socialpsykologi* vt 1939 och i *Sociologiska och socialpsykologiska principfrågor* ht 1940.¹⁰ 1943 publicerade Pfanenstill ett försök till avräkning med den hotande positivismen i *Sociologiens grundförutsättningar – en vetenskapskritisk undersökning*. Pfanenstill kom att från 1947 förestå den nyinrättade sociologiska institutionen i Lund.

Även utanför den praktiska filosofin frodades intresset för sociologiska frågeställningar i Lund. I de vänsterradikala kretsarna, främst runt föreningen Clarté, bildade ett politisk engagemang, kombinerat med ett socialt patos, ett naturligt intresse för ett sådant perspektiv.¹¹ Historikern Per Nyström var ordförande i Clartés lundasektion i början av 30-talet, bland andra medlemmar hittar vi bl.a. Tage Erlander. Som ett komplement till den mer polemiska debattidskriften Clarté startades tidskriften Ateneum, som förutom att vara den första marxistiska vetenskapliga tidskriften i Sverige även presenterade sig som *Skandinavians enda sociologiskt inriktade tidskrift*.¹² Ateneum utkom 1933–35 med bidrag bl.a. av Gunnar Aspelin, Per Nyström (i redaktionsutskottet) och Sven Hartman (redaktör).

Av denna något summariska genomgång kan vi sluta oss till att det fanns ett visst intresse för sociologiska frågeställningar och tanke-sätt i Lund under mitten av 30-talet. Det gjordes inga tillämpningar eller fältarbeten, men sociologisk teori och problemområde diskuterades och var en del av det intellektuella klimatet. Även vissa metodologiska problemställningar diskuterades.

Till denna miljö anlände Dr. phil. Fritz Croner (1896–1979) på våren 1935. Genom statistikprofessor Sven Wicksells försorg hade Croner lovats ett rum på Statistiska institutionen och begränsade medel för att bearbeta ett färskt insamlat material om tjänstemännen i Sverige.

¹⁰ Enligt *Studentkatalogen* 1938–1940.

¹¹ Se Skoglund (1991).

¹² Citerat ur Skoglund (1991) s.215.

Fritz Croner kommer till Lund

Fritz Croner föddes 1896 i Berlin av judiska föräldrar och fostrades i en miljö där bildning och kultur sågs som biljetten in i det borgerliga samhället. Han studerade ekonomi och sociologi i Berlin för bl.a. Werner Sombart och Emil Lederer. 1919 flyttade han till Heidelberg för vidare studier hos Lederer. Croner fick tillfälle att bevista en föreläsning av Max Weber om vilken han berättar: »Knappast någon av mina universitetslärare har hos mig efterlämnat ett så mänskligt intryck som denne man, som jag mött en enda gång.»¹³ Alfred Weber, bror till Max Weber, hörde däremot till Croners mer frekventa lärare, dessutom studerade han för Karl Mannheim och Karl Jaspers. Croner var marxistiskt orienterad och disputerade 1921 för Emil Lederer på en avhandling om gruvindustrins socialisering. 1926 erhöll han en docentur i sociologi och socialpolitik vid högskolan för politik i Berlin.

Croner fick anställning på det Tyska arbetsledarförbundet och kom att arbeta med utformandet av ett socialförsäkringssystem och pensionssystem för tjänstemännen. Detta fackliga arbete gav kontakter med Sverige och dåvarande utrikesminister Richard Sandler vilket Croner hade stor nytta av när han och hans fru i all hast lämnade Tyskland 1934.

Väl i Sverige kunde Croner med hjälp främst av Gunnar Myrdal starta en kartläggning av den svenska tjänstemannen. Bearbetningen av det empiriska materialet i form av insamlade enkätsvar hade Croner fått löfte om att kunna göra på statistiska institutionen i Lund. Med detta arbete framför sig anlände Croner så till Lund 1935. Här introducerades han snabbt i kretsarna kring Tegen. Einar Tegens fru, Gunhild, var djupt engagerad i *Kommittén för landsflyktiga intellektuella*¹⁴ och fick även sin man att engagera sig personligen för de behövande. Tegen och Croner kom att bli vänner och samarbetade även i det akademiska.

---

¹³ Citerat ur Croners självbiografi: *Ett liv i vår tid* (1966) s. 95, för övrigt bygger detta avsnitt på denna självbiografi.

¹⁴ Makarna Tegen gav efter kriget ut en bok med insamlade vittnesmål från flyktingar i *De dödsdömda vittna – enquetesvar och intervjuer* Stockholm 1945.

Att skapa och etablera nya verksamheter kräver som regel en entreprenör och en finansiär. Dessa kan sammanfalla i en person, men även vara separata. När det gäller den sociologiska föreningen i Lund 1936 är det tydligt att Fritz Croner är entreprenören och professorn i praktisk filosofi, Einar Tegen, finansiären. Finansiär i så motto att han förestod en struktur i vilken Croner kunde omsätta sina idéer och nå potentiellt intresserade. Croner tog initiativ till bildandet hösten 1936 och föreningen dog stilla ut efter 1939 då Croner lämnade Lund för Stockholm.

Upprinnelsen till föreningen finner vi i ett annat samarbete mellan Croner och Tegen, nämligen skapandet av sociologiska seminariet. Croner nämner själv anledningen till bildandet av föreningen och seminariet:

Båda två kom till på höstterminen 1936, och båda är resultatet av de erfarenheter som jag gjorde vid förberedelsearbetet till Lundautredningen (*kartläggningen av tjänstemännen, min anm.*). Vid diskussionerna om utredningens problemställning och metoder med Sven Wicksell, Einar Tegen, men även med några äldre studenter, som senare skulle bli mina trogna medarbetare, framkom mycket snart att kunskaper om sociologiska metoder och resultat praktiskt taget var obefintliga. Ämnet »sociologi» existerade inte vid svenska universitet. (Croner 1966:239)

Med Tegen som seminariets officiella inspektör startades så »[...] den första systematiska undervisningen i sociologi» (ibid s. 240)¹⁵ med en introduktionsföreläsning av Croner. Eftersom Croner saknade svensk akademisk examen fick seminariet aldrig någon officiell status, vilket betydde att det inte kunde annonseras i föreläs-

¹⁵ Detta påstående av Croner kan givetvis diskuteras, beroende av hur vi definierar systematisk undervisning. Om systematisk undervisning är liktydigt med kontinuerliga föreläsningar i ett ämne framstår Gustaf Steffens insatser i Göteborg som av tidigast datum (definitivt inte Aspelins undervisning som Sociologiska institutionen i Lunds årsbok något förhastat och självgott påstår). Dock kan denna definition även komma att omfatta E.G. Geijers föreläsningar under tidigt 1800-tal i Uppsala, där tematiken ofta låg nära områden som idag skulle uppfattas som sociologiska (se Hansens artikel). Men, om vi definierar systematisk undervisning som även omfattande praktisk tillämpning i form av insamling av empiri och bearbetning av denna så får Croner räknas som *först ut på plan*.

ningskatalogen. Dock fick Croner använda »[...] filosofiska fakultetens anslagstavla för meddelanden om seminarieövningarna» (ibid s. 240). Det sociologiska seminariet rönt en hel del uppmärksamhet. Croner intervjuades bl.a. i Svenska Dagbladet den 6 december 1936 under rubriken *Den svenska familjen studeras vetenskapligt*. Croner får där redogöra för de praktiska övningar i familjesociologi som hans studenter deltar i. Studenterna får »[...] utexperimentera ett frågeformulär» och »[...] muntligen insamla empiriska uppgifter genom att göra sociologiska intervjuer.» (SvD 1936-12-06) Syftet var att skapa ett underlag för en analys av samhällsutvecklingens effekter på befolkningsutvecklingen genom att studera familjen.¹⁶ Studenterna som fick ge sig ut ur föreläsningssalarna »(...) spred uppseende och förskräckelse bland professorsstadens befolkning» (Croner 1966:241).¹⁷

Sociologiska föreningen i Lund

Croner nöjde sig emellertid inte med att ha startat den första regelbundna undervisningen i sociologi vid ett svenskt universitet utan tog under hösten 1936 initiativ till bildandet av en sociologisk förening i Lund. I SDS 31. 10 1936 rapporteras att »Ny förening bildad i Lund: Sociolog. föreningen konstituerad, med prof. E. Tegen som ordf.» Föreningen antog stadgar och valde styrelse. »Därefter höll d:r Croner ett intressant och klagörande föredrag över 'De sociala differentionerna i det moderna samhället', på vilket följde en livlig diskussion.» Styrelsen fick följande sammansättning: Tegen ordförande, Croner vice ordf., Pfannenstill sekreterare, Gösta Bringmark skattemästare och Per Nyström 5:e styrelseledamot.

---

¹⁶ Ett högaktuellt ämne vid denna tid under befolkningskommisionens arbete.

¹⁷ I ett brev till Alva Myrdal beskriver Croner verksamheten som än mer omfattande med pågående undersökningar i en småländsk småstad såväl som i Malmö, Lund och Göteborg. Syftet med brevet: att få synpunkter från Alva och eventuellt sitt projekt sanktionerat av henne, fick eventuellt Croner att något överdriva verksamhetens omfattning. Brevet är daterat november 1936 och artikeln i SvD december 1936. (Nilsson 1994:295-296)

I Studentkatalogen¹⁸ finns Sociologiska föreningen upptagen bland enskilda föreningar fr.o.m. ht 1937 till och med vt 1940. Styrelsens sammansättning är förtecknad enligt följande: Tegen som ordförande 1937 sedan efterträdd av Segerstedt under 1938, Croner 1939 för att upptas som vakant vt 1940. Croner som Vice ordf. 1937–38 och efterträdd av Pfannenstill 1939–40. Pfannenstill som sekreterare 1937–38, efterträdd av K. G. Landgren 1939–40. Bringmark skattmästare 1937–38 efterträdd av O. Carlsson 1939 och vakant 1940. P. Nyström som 5:e styrelseledamot 1937 efterträdd av Sven Wicksell 1938-vt 1939 och av E. R. Lindahl ht 1939–40.

Croner gör en uppräknig av övriga medverkande under det första året: Elof Åkesson¹⁹, Carsten Welinder, Stig Ahlgren, Jean Braconnier, Sven Hartman och Sven-Edvard Rodhe.

Jag skall återge de vittnesmål som står att finna om föreningen:

Bertil Pfannenstill återger Croners uppräknig av medlemmarna i föreningen (se ovan) »[...] för att visa den ämnesbredd sociologiföreningen representerade». (Fridjonsdottir 1987:47)

Croner berättar kort om föreningen:

Det konstituerande sammanträdet avslutades med ett föredrag av mig om »*Sociologins uppgift och metoder*»²⁰. Därmed hade sociologin även fått sin rättmätiga plats bland universitetets vetenskapliga föreningar. Vår förening utvecklade en livlig aktivitet och informerade genom föredrag och diskussioner om nya rön på det sociologiska fältet både i utlandet och i Sverige. (Croner 1966:241–242)

Einar Tegen har ett omdöme om föreningens bidrag till sociologin: »Det kan också tilläggas, att Sociologiska föreningen i Lund, vartill initiativ tagits av Dr Croner, valt honom till sin ordförande, och att föreningen kunnat främja det nordiska samarbetet genom att kalla både norska och danska föredragshållare.» (Croner 1966:257)²¹

¹⁸ Eller som den officiellt hette på den tiden *Lunds Kungl. Universitets Katalog*.

¹⁹ Croner nämner namnet Elovson vilket måste vara en ur minnet sammanblandning av Elof Åkessons för och efternamn, han var vid denna tid docent i teoretisk filosofi i Lund.

²⁰ Här står uppgift mot uppgift, SDS:s utsände kan ha missuppfattat ämnet eller, vilket är troligare, så sviker Croners minne på ålderns höst.

²¹ Citerat ur ett brev från Tegen till Justitiedepartementet i ett medborgarskapsärende för Croner.

Professor Segerstedt har berättat för mig i en intervju hösten 1996 om sina minnen från föreningen:

Föreningen sammanträdde några gånger i Lundagårdshuset, som vi kallade det på den tiden, det kallas visst Kungshuset nu, och hade några slags övningar. Det var väldigt ofta Croner som föredrog, det var väl inte alltid så fruktansvärt roligt, för det var väldigt mycket statistik. Det var mer socialstatistik än sociologi många gånger. Jag höll ett föredrag om det som sedan blev ett kapitel eller två i min bok *Verklighet och värde*. [...] Tegen var ordförande. Det var formellt och man begärde ordet. Ett inledningsanförande hölls och sedan diskuterade man och någon förde anteckningar. Det var mycket akademiskt. [...] Sina läromästare talade naturligtvis Croner om, som Emil Lederer och Werner Sombart. Om dessa höll han någon föreläsning. (Intervju 1996-10-05)

Segerstedt framför även en förklaringsgrund till varför föreningen kom till och upphörde: »Jag tror att den psykologiska bakgrunden var den att det var ett sätt att visa vänlighet mot Croner och mot den gruppen människor, flyktingar, man ville ha dom aktivt med och när de lämnade (Lund) så fanns inte behovet kvar.» (Ibid)

I denna förklaringsgrund kan det skönjas en uppfattning om det intellektuella klimatet i Lund som redan väl bekant med sociologi, i alla fall sociologisk teori som i huvudsak intresserade Segerstedt, medan metod och statistik inte var »[...] så fruktansvärt roligt». Croners egen uppfattning om vilket område han kunde tillföra någon kunskap kretsar kring »[...] sociologiska metoder och resultat» (Croner 1966:239).

Einar Tegens engagemang i landsflyktiga intellektuella har i flera fall än detta visat sig vara värdefullt för vitaliseringen av det svenska intellektuella klimatet.²²

Av dessa knapphändiga vittnesmål går det knappast att utläsa huruvida föreningen tillmättes någon större betydelse för de inblandades sociologiska karriärer. Men den aktivitet som skedde inom föreningen: fokuseringen på sociologiska problemställningar, introduktionen av sociologer från kontinenten, främjandet av

---

²² Nilsson (1989) behandlar även Tegens tid som professor i Stockholm där bl.a. Joachim Israel uppmuntras till en akademisk karriär.

nordisk sociologi etc. får idag ses som starkt bidragande orsaker till hur sociologi etablerades som akademiskt ämne i Sverige.

Den akademiska miljön under början av 1900-talet var starkt präglad av de ledande företrädarna för respektive ämne. Bildandet av olika intresseföreningar kan betraktas som medel mot den statiska provinsialism som denna struktur gynnade. I studentkatalogen för Lunds universitet finns förtecknat de olika föreningar som var verksamma med årtalet angivet för grundandet, t.ex. Etnologiska föreningen 1903, Filosofiska föreningen 1922, Statsvetenskapliga föreningen 1933 och Sociologiska föreningen 1936. Till dessa föreningar hade man möjlighet att bjuda in gästföreläsare utifrån för att motverka provinsialismen och stimulera till nya debatter. En annan möjlighet var att bryta upp de traditionella ämnesgränserna genom att intresserade från olika ämnesområden samlades. Ett tredje motiv kunde vara att introducera nya ämnen.

Professor Segerstedt berättar om föreningarnas funktion: »Det var ett traditionellt sätt att bestämma ett ämne, det fanns en filosofisk förening, en historisk förening, en litteraturhistorisk. I den filosofiska föreningen var det väldigt mycket diskussioner och gästföreläsare, det var ett sätt att ha kontakter utanför universitetet.» (Intervju 1996-10-05)

Dessa enskilda föreningar var oberoende av universitetets administration och finansiering, dock oftast inhysta i universitetets lokaler vid sammankomsterna. I styrelsen satt därför på ledande positioner personer med anställning vid universitetet, som professorer eller docenter. Givetvis var deltagarna akademiker, men möjligheten att under bestämda ramar samlas från olika discipliner för diskussioner och även bjuda in föredragshållare utifrån kan ha verkat stimulerande på de inblandades intressen.

Vad gäller intresset för sociologiska frågeställningar i Lund under 30-talet så kunde det under några år samlas i denna form utan att för den skull förankras ytterligare i universitetsstrukturen. Därför upphörde verksamheten då de drivande personerna flyttade: Tegen ht 1937, Segerstedt ht 1938, Croner ht 1939. Av den ursprungliga styrelsen var endast Pfannenstill och Bringmark kvar i Lund. Åke Petzäll tillträdde professuren i praktisk filosofi ht 1939 och hade ett visst sociologiskt intresse, men andra uppgifter och

debattämnen tog snabbt vid i och med krigsutbrottet i september 1939. Att Petzäll avböjde att omvandla professuren från praktisk filosofi till sociologi 1947 får illustrera graden av sociologiskt engagemang.

Vilken slags sociologi?

Vi har nu konstaterat att det fanns ett intresse för sociologiska tankegångar i Lund på 30-talet och att detta intresse samlades under Croners initiativ i en sociologisk förening. Vi kan även till viss del sluta oss till *vad* som diskuterades i dessa sammanhang. Men vad som återstår att undersöka och analysera är *hur* detta diskuterades. Vilken var respektive medverkandes position?

Detta är givetvis en väldigt svår, för att inte säga omöjlig uppgift eftersom inga protokoll finns bevarade. Men genom att analysera de artiklar och böcker som författats av de medverkande under denna tid, går det i alla fall att i grova drag skönja de olika positioner som intogs. Vi kan anta att det föreligger ett samband mellan vad som uttrycks i dessa alster och den position som vederbörande intagit vid diskussioner i den sociologiska föreningen. Eftersom det är det tidiga formerandet av sociologin i Sverige och upprinnelsen till etablerandet av ämnet som självständigt vid universiteten kommer metodologiska och kunskapsteoretiska positioner att vara i blickfånget för min undersökning.

De skrifter som fångar mitt intresse är artikeln »Amerikansk samhällsforskning» av Gunnar Aspelin i *Ateneum* nr. 1 1934²³, artikeln »Durkheims sociologiska principer» av Bertil Pfannenstill i *Statsvetenskaplig Tidskrift* nr. 2 1937, boken *Verklighet och värde* av Torgny T. Segerstedt från 1938 samt Fritz Croners artikel »Sociala attityder och den empiriska sociologin» i *Statsvetenskaplig Tidskrift* nr. 3–4 1938.

---

²³ Denna artikel faller utanför den yttre ram som denna studie behandlar men jag motiverar en analys av den dels med motivet att undersöka den reception av sociologisk forskning som fanns i Lund innan Sociologiska föreningen bildades och dels p.gr. av det inflytande Aspelin hade vilket både Segerstedt och Pfannenstill vittnat om, se not 4.

Gunnar Aspelins artikel »Amerikansk samhällsforskning» börjar med konstaterandet att det till synes obestämbara och oformliga ämnet sociologi genom Durkheims försorg »[...] nått fram till självbesinningens stadium.» Det är framför allt Durkheims metodbok²⁴ som »[...] utfört ett betydelsefullt vägröjningsarbete» om än med »[...] en viss ensidighet i det principiella betraktelsesättet.» Aspelin framför tveksamheter inför Durkheims avvisande hållning gentemot psykologi där han hävdar sociologins självständighet genom att definiera samhället som »[...] en verklighet för sig» Denna ståndpunkt, menar Aspelin, »[...] erbjuder åtskilliga angreppspunkter för den samhällsvetenskapliga kunskapskritiken» och hänvisar till Hans Kelsen²⁵. Aspelin nämner en räkka exempel på betydelsefull psykologisk forskning: den moderna suggestionsläran, psykoanalysen, de objektiva metoder vid studiet av mänskligt beteende som utarbetats av Pavlov & Bechterev, Watson & Hunter, och frågar retoriskt: »Måste ej sociologen på samma gång vara ett stycke psykolog, om han skall kunna med framgång belysa det sociala livets problem?»

För Aspelin framstår då den amerikanska samhällsforskningen som mönstergill. Hellre än att gräva ner sig i frågeställningar som »[...] hur blir sociologien som vetenskap möjlig» ägnar den sig åt »[...] den praktiska uppgiften att göra sociologien till en fruktbar specialvetenskap.» Han nämner namn som W.I. Thomas, Ernest W. Burgess, Robert och Helen Lynd samt Lester F. Ward »[...] en av den amerikanska sociologiens pionjärer». Aspelin spårar den amerikanska traditionen av »field studies» till Ward som skilde mellan den rent teoretiska samhällsläran och tillämpad sociologi som »[...] studerar de artificiella företeelser, som dirigeras medvetet och avsiktligt av samhället för att förbättra samhället». Aspelin avslutar artikeln med att diskutera tre olika metoder för empiriskt arbete: case-study metoden, historisk metod och statistisk metod.

---

²⁴ *Les règles de la méthode sociologique*, 1895.

²⁵ *Der soziologische und der juristische Staatsbegriff*, 1922. Kelsen (1881–1973) var österrikisk jurist och rättsfilosof som förfäktade en rättsteori som låg ganska nära den skandinaviska rättsrealismen.

Det forum Aspelin skrivit sin artikel för bidrar säkert en del till den ståndpunkt han intar när det gäller kravet på sociologins användbarhet. Mycket riktigt förpassar han en reservation till en fotnot där betydelsen av kunskapsteoretiska problemställningar betonas. Dock kritiserar han ansatser som Otto Neuraths i *Empirische Soziologie* (1931) för uppställandet av »[...] allmänna metodiska program» utan att demonstrera »[...] metoden på något konkret socialvetenskapligt spörsmål.»

Aspelin uppfattar sociologi som en specialvetenskap med olika metoder utarbetade efter vilket objekt som valts att studeras. Det är empirin som kommer i första rummet: »[...] begreppsanalysen måste utgå från problem, som vetenskapsmannen möter i sin dagliga gärning.» Vi kan alltså skönja den plats och det sammanhang Aspelin vill tilldela sociologin i den akademiska världen: nämligen rollen som en bland flera specialvetenskaper där den inomvetenskapliga utvecklingen betingas av empirin och ej av teoretisk begreppsanalys. Den sistnämnda uppgiften kan vi gissa att han vill tilldela sin egen disciplin, praktisk filosofi.

Kronologiskt blir Bertil Pfannenstills artikel om »Durkheims sociologiska principer» en första vittnesbörd från den sociologiska miljö som utvecklades i Lund under 30-talet, mycket genom Aspelins försorg. Pfannenstill erkänner i linje med Aspelin Durkheims stora insats för sociologin genom införandet av en vetenskaplig metod. Men där Aspelin ser möjligheter av ett utbyte mellan sociologi och psykologi och därför vänder sin blick mot väster, uppskattar Pfannenstill Durkheims avgränsning mot psykologin och hävdande av samhället och sociala förhållanden som en egen existens oberoende av och extern i förhållande till individen. Pfannenstill underkänner Kelsens kritik, dock erkänner han svagheten i Durkheims utgångspunkt att betrakta sociala företeelser som materiella ting. Detta bottnar, enligt Pfannenstill »[...] i hans strävan efter en objektiv vetenskap, närmast i kausal- eller naturvetenskaplig bemärkelse.» Pfannenstill är allmänt positiv till Durkheims sociologi men framför några reservationer: som att Durkheim underlåter att göra en distinktion mellan den oorganiserade massan och den organiserade gruppen, vidare att han ej kan etablera sambanden mellan sociala institutioner och det psykiska, materiella och immateriella.

Men den huvudsakliga kritiken Pfannenstill levererar botten i den ensidiga metod Durkheim förespråkar: »Faran ligger i att förväxla en sida av verkligheten med hela verkligheten. Durkheim föll för denna frestelse, då han gjorde sin metod absolut och trodde sig med den kunna tolka hela den sociala verkligheten.»²⁶

Hos Pfannenstill möter vi en helt annan syn på sociologins uppgift än hos Aspelin, påtagligt influerad av Durkheim. Pfannenstill välkomnar, liksom Aspelin, Durkheims uppstramning av sociologin, men där Aspelin har konstaterat ett allmänt kaos identifierar Pfannenstill två ytterligheter i sociologins förhistoria: »[...] ett abstrakt studium av tomma tankeformer utan relation till den konkreta verkligheten» mot »[...] en allt för långt gående specialisering, som endast framhäver en faktor av samhällets mångskiftande verksamhet».

För att sammanföra dessa nivåer och öka dess grad av vetenskaplighet blir sociologins uppgift att: »[...] ge en analys av begrepp och metoder i de skilda samhällsvetenskaperna och om möjligt ge en slags syntes av dessa, dels att dryfta samhällets eget väsen och begrepp. Dock får sociologernas specialisering ej gå så långt, att den allmänna sociologien förlorar kontakten med de speciella samfundsvetenskaperna eller vice versa.»

De speciella samfundsvetenskaperna är »[...] t.ex. antropologi, etnologi, nationalekonomi, statistik, jämförande religionshistoria o.s.v.» Denna definition faller tillbaka på Durkheims uppdelning mellan *social fysiologi*: som omfattar det religiösa, det moraliska, det rättsliga, det ekonomiska livets sociologi d.v.s. de kollektiva sätten att tänk, känna och handla; och *social morfologi*: den geografiska, territoriella och demografiska bakgrunden till det sociala livet, d.v.s. den sociala strukturen och de kollektiva sätten att vara.

Vi får en helt annan vision av sociologin än ett ämne reducerad till en specialvetenskap. Nej, den är snarare den samlande vetenskapen, i Durkheims ordalag »[...] den allmänna sociologien», om »[...] den mänskliga odlingens alla fält.» Sociologin ges en allmän

---

²⁶ En kritik Pfannenstill upprepar och utvecklar mot såväl vissa delar av den amerikanska sociologin (G.A. Lundberg) som Neuraths positivistiska position i *Sociologiens grundförutsättningar* (1943).

roll som begrepps- och metodutvecklande för samtliga samhällsvetenskaper. Det hindrar dock inte sociologen från att kunna tillämpa »den allmänna sociologien» i specialsociologiska arbeten. Pfannenstill tar som exempel Durkheims arbeten om självmordet, arbetsfördelningen och det religiösa livet.

Torgny T. Segerstedt framstår vid denna tid som till viss del utänför en diskussion om sociologins roll som akademiskt ämne. I *Verklighet och värde* utarbetar han snarare en teoretisk position i förhållande till kontinentala tänkare (Piaget, Malinowski, Cassirer) och anglosaxiska (Ayer, G.E. Moore). Den *naturliga realism* Segerstedt argumenterar för anknyter till Durkheim i så motto att det är de integrerande värde-gemenskaperna som är målet för hans intresse. Huvudpoängen för Segerstedt är att förlägga värdeomdömenas ursprung, inte till individen eller den yttre verkligheten, utan till gruppen, det sociala:

Då denna omedelbara erfarenhet åter betingas av gruppens samkänsla och gruppens samkänsla är framsprungen ur gruppens vilja till liv, så kan vi inte längre hävda en absolut gräns mellan de praktiska och de teoretiska omdömena. Konsekvenserna bli att sanning, rätt, godhet och skönhet måste betecknas som socialt betingade värden, och att de endast kunna förstås utifrån en socialpsykologisk analys. (Segerstedt 1938:279)

Språkets betydelse som medierande funktion kommer Segerstedt senare att utveckla i *Ordens makt* (1944).

I *Verklighet och värde* är det svårt att utläsa en tydlig position i förhållande till de frågeställningar jag vill belysa. Segerstedt är ett tydligt exempel på den praktiskt skolade filosofen som i hopp om att finna en identitet närmar sig socialpsykologin från ett filosofiskt håll i motsats till den amerikanska socialpsykologin som tog sitt avstamp i empirin. Vad vi kan säga är att sociologi för Segerstedt snarare framstår som förhållandet mellan individen och gruppen än förhållandet mellan olika grupper. Men som sagt, Segerstedt verkar snarare föra en dialog med internationella tänkare än delta i diskussioner på lokalt plan.

Så skall då till sist Fritz Croner få komma till tals genom sin artikel »Sociala attityder och den empiriska sociologin». Denna artikel

vittnar om Croners större och djupare bekantskap med sociologisk tradition, i jämförelse med de andra skribenterna. Croner företar en undersökning av det problemområde som väglett honom i hans egen forskning om tjänstemännen, nämligen sociala attityder. Han konstaterar ointresset från kontinental sociologi för detta område, något som ivrigt behandlats av amerikanska sociologer under två decennier.

Efter en definition av sociala attityder som »[...] de uppfattningar, inställningar, övertygelser, önskemål m.m. som människorna ha angående ett socialt förhållande, en social situation m.m.» och vidare konstaterandet att »Mellan sociala attityder och socialt handlande existerar [...] ett visst sannolikhetsförhållande.» identifierar Croner anledningen till ointresset från kontinental tradition. Förhållandet mellan den »enskilde» och »samhället» har länge varit oproblematiskt, enligt Croner. För Comte och Spencer ter sig samhället som en organism där alla delar är beroende av varandra. Marx bryter ner denna organism i klasser som blir »[...] konstitutiva element för de sociala relationerna.» Men enligt Croner leder Marx bakgrund i den hegelianska identitetsfilosofin till en likställning av »Sein» och »Bewusstsein» d.v.s. av vara och medvetande, och eftersom medvetandet bestäms utifrån klasstillhörigheten som definieras av ekonomin blir »[...] förhållandet mellan den sociala gruppen och dess medlemmar även hos Marx ett ensidigt förhållande». Croner ser därför en parallellitet i konsekvenserna av Marx position och framför allt Comtes organiska föreställning som bygger på en identitet, medan Spencers organism snarare får ses som en analogi. Det är då Spencers inflytande på amerikansk sociologi som enligt Croner är avgörande för dess större intresse för förhållandet mellan den »enskilde» och »samhället».

Max Weber har, enligt Croner, utarbetat en ståndpunkt »[...] utöver de 'ensidiga' konstruktionerna rörande de sociala relationerna» men Croners bedömning är att det »[...] icke lett till någon genomgripande nyorientering hos hans lärjungar.» Däremot har den amerikanske sociologen W.I. Thomas utvecklat ett nytt teoretiskt begrepp: *the definition of the situation* »[...] som lär oss förstå den sociala relationen som en dubbelsidig relation». Begreppet utarbetades i W.I. Thomas och Fl. Znanieckis arbete »The Polish Peasant

in Europe and America» i 3 band 1918–1920. Begreppet syftar till att framhäva den enskildes definition och uppfattning av en situation, som betydelsefull för hur »de objektiva data» som denna situation består av, framstår. Croner använder detta begrepp i syfte att kartlägga olika sociala attityder i förhållande till sociala situationer. Dessa attityder bildas mot bakgrund av de traditionella attityder som ingår i varje »enskilds» grupptillhörighet.

Så företar Croner en genomgång av de till buds stående metoder för empirisk forskning om sociala attityder med en kritisk granskning av för- och nackdelar: frågeformulär-metoden, »objektivt» material som tidningar och tidskrifter, iakttagelser av öppet beteende samt intervju-metod. Till slut presenterar han schematiskt lundautredningen.

Croner visar upp en genomarbetad och relativt självständig hållning gentemot den sociologiska traditionen, med delvis andra referenser än de övriga inom den sociologiska föreningen. Han avvisar inte andra ansatser, men påpekar svagheter i förhållande till de frågeställningar som är aktuella för honom. Kriteriet för att ansluta sig till en position tycks för Croner vara dess tillämpbarhet, t.ex. i valet mellan Weber och Thomas, ett argument som även Aspelin använde. Den vision av sociologi som för Croner inte endast var en vision utan en realitet, både genom erfarenheterna från Tyskland och från lundautredningen, tycks vara i riktning liknande Aspelins, d.v.s. sociologi som en specialvetenskap snarare än som en allmän och övergripande disciplin.

Om vi skall sammanfatta de olika positionerna så verkar socialpsykologiska ansatser vara ett starkt intresse bland flertalet inblandade. Endast Pfannenstill hävdar en avgränsning i förhållande till psykologin och intresserar sig mer för *makro*-sociologi. Metodologiskt är intresset stort för amerikanska landvinningar och det diskuteras fördelar och nackdelar med olika metoder i förhållande till forskningsobjektet. Hävdandet av sociologi som en specialvetenskap med ett specifikt forskningsobjekt är den dominerande positionen (vilket blev sociologins roll under drygt 20 år), dock anför Pfannenstill visionen av en allmän sociologi som begrepps- och metodutvecklande för samtliga samhällsvetenskaper (vilket ligger ganska nära den roll sociologi till viss del har idag).

Aspelin och Croner tillför ytterliggare en aspekt i bedömningen av värdet av sociologiska undersökningar: dess roll som en »praktiskt inställd samhällslära.» Croner arbetade konkret med ett material och var givetvis mån om dess »tillämpbarhet». Aspelin skrev sin artikel i ett annat sammanhang än de övriga, nämligen i *Ateneum*, som framstår som en förmedlare av den vision om samhällsvetarens och samhällsvetenskapens roll i det samhällsbygge som socialdemokratien inledde på 30-talet. En vision som skulle komma att präglade svensk sociologi under lång tid framåt och bestämma dess inriktning.

Avslutning

När jag värderar sociologiska föreningen och dess verksamhet i Lund så tillmäter jag den större betydelse för etablerandet av sociologi i Sverige än sociologiska seminariet under Croner, som var den första systematiska undervisningen i sociologi i Sverige. Detta av den anledningen att seminarieövningarna enbart riktade sig till studenter, och mig veterligen har ingen deltagare i dessa övningar bidragit till sociologins vidare öden. Dock skall det sägas att de seminarieövningar Croner under Tegens försorg ledde i Stockholm mellan 1939–1944 har haft stor betydelse, vilket Nilsson (1989) har behandlat. Seminarieövningarna i Lund är intressanta som enskild händelse, men dess verkan är marginell.

Däremot har bildandet av sociologiska föreningen haft en stor betydelse för sociologins fortsatta historia. Föreningen får dels ses som en samlingspunkt för de sociologiskt intresserade akademikererna i Lund, och dels som ett forum för stimulans av detta intresse. Bland deltagarna finner vi flera betydelsefulla personer för sociologins utveckling i Sverige. Segerstedt blir den första professorn, Pfannenstill förestår sociologiska institutionen i Lund och sköter undervisningen i sociologi, Tegen fostrar i Stockholm nästa generation sociologer och driver med hjälp av Croner det sociologiska seminariet vidare, nu vid Stockholms högskola.

De positioner som intogs i förhållande till sociologins roll som självständigt ämne vid universiteten kom att dominera även det faktiska skedet. Och följaktligen marginaliserades den avvikande

positionen helt, för att till Pfannenstills stora förvåning åter bli intressant i samband med »1968».²⁷

Jag har flyktigt berört andra yttre faktorer som påverkade händelseförloppet under denna tid. De dramatiska förändringarna under 30-talet, främst i Tyskland, är givetvis av yttersta vikt för min studie. Nazisternas förföljelse av judar och politiska avvikare bestämde Croners exil i Sverige, upprustningen inför ett förestående krig stimulerade statsfinanserna vilket fick till följd att professuren i praktisk filosofi inte drogs in. Vidare är 30-talet det årtionde då folkhemsbygget kunde inledas. Behovet av socialt inriktat arbete i samhällets tjänst blev förenligt med den vision av tillämpad empirisk forskning som kom att dominera bland de tidiga sociologerna, de blev en grupp bland samhällsingenjörerna.²⁸

Den redan etablerade receptionen av sociologiska tankesätt som förekom i Lund före Croners ankomst kan förklaras av det stora tyska inflytandet på akademiskt liv, speciellt i Lund vid denna tid. Per Nyström har i en intervju berättat: »Lunds geografiska läge gjorde kontakterna med Tyskland naturliga och Weimarrepubliken var en mycket väsentlig period i vår bildningsgång. De tyska tidningarna nådde oss lika snabbt som de från Stockholm.» (Nyström 1989:10)

Tyskeriet var i Lund mer påtagligt än uppåt landet före och under andra världskriget,²⁹ för att liksom i övriga landet opportunt svänga till ett omfamnande av det amerikanska efter kriget. Även denna opportunistik påverkade sociologins bestämning, men – och det är viktigt att betona – intresset var redan före kriget stort för amerikansk sociologi vilket får ses i samband med en önskan och

---

²⁷ I Fridjónsdóttir (1987) berättar Pfannenstill om att detta nyvaknade intresse för klassikerna som 68-rörelsen drog med sig fick honom att »känna en stor tillfredsställelse och en viss form av upprättelse.» (s. 31) Pfannenstill inkompetensförklarades (vilket innebar att en fortsatt akademisk karriär var så gott som utesluten) vid tillsättandet av professuren i Lund 1956.

²⁸ I min uppsats *Visionen om det moderna – samhällsingenjörernas idéer och värderingar i 30-talets Sverige* (Sociologiska institutionen i Lund 1987, stencil) undersöker jag grunderna för de idéer och värderingar som folkhemmet byggde på.

²⁹ Se Oredsson(1996)

ett behov av att svara på samhällsliga problem med vetenskapligt framtagna recept.

Frågan: varför Lund? måste ytterligare behandlas. Närheten till kontinenten, som jag nämner ovan, är en faktor som berör spridningseffekter på geografiska grundvalar. En annan faktor är den dynamiska struktur som är typiskt för en universitetsstad med ständigt in- och utflyttning av studenter och forskare. Effekten av denna dynamiska struktur kan vara en tolerans och en öppenhet för nya idéer och vanor vilket omvittnas i andra historiska studier över Lund.³⁰

Dessa faktorer, närheten till kontinenten och den stora toleransen, får ses som de avgörande för att förklara varför Lund hyste den tidiga sociologin i Sverige. Toleransen var nödvändig som en förutsättning för att nya idéer skulle kunna förmedlas och närheten till kontinenten kan förklara varför Croners initiativ »föll i god jord» – det fanns redan ett intresse för sociologiska problemställningar som Croner kunde anknyta till.

Om vi försöker sammanfatta förloppet något vid tillkomsten av den första sociologiska föreningen i Sverige: Gunnar Aspelin hade redan på 20-talet viss undervisning i socialpsykologi och sociologi. Under början av 30-talet fortsatte denna samtidigt som Einar Tegen tillträdde professuren i praktisk filosofi. Torgny T. Segerstedt och Bertil Pfannenstill disputerade bägge för Tegen med avhandlingar i den hegelianska traditionen, liksom Aspelin hade gjort 1925. Sociologi förekommer i undervisning och i den allmänna debatten. I kraft av sin professorstitel kan Tegen understödja en mer institutionaliserad form för den husvillan sociologiska intressesfären. Fritz Croner blir initiativtagare och den drivande kraften bakom etablerandet av sociologi vid Lunds universitet. Men eftersom för-

---

³⁰ I Oredssons (1996) studie framstår det kulturella klimatet i Lund som mycket tolerant, före och i början av 2:a världskriget främst mot nazistiska yttringar men även i samband med flyktingströmmen av främst danska och norska studenter. Vi får komma ihåg att tolerans inte är värderande efter några politiska eller moraliska rättesnören utan just överseende mot det avvikande. Svenssons (1995) studie över judisk liv i Lund runt sekelskiftet vittnar även den om en tolerans mot det avvikande, nämligen det ortodoxa utövandet, vilket omfattar en hel livsstil.

ankringen inte blivit stark nog, mycket på grund av flera aktivas flyttning till annan ort, upphör föreningen såväl som seminariet vid Lunds Universitet. Dock fortsätter sociologin i institutionaliserad form i Uppsala och vid Stockholms högskola genom utflyttade medlemmars försorg.

Man kan spekulera i om Croner under andra omständigheter hade kunnat etablera sociologin vid universitetet? Nödvändiga ingredienser måste dels vara ett visst intresse bland kollegerna för att rekrytera medlemmar och dels en infrastruktur som stöder initiativen konkret. I Lund fanns dessa ingredienser under en viss tid, sedan upphörde de att verka. Skulle det ha varit möjligt att bilda en sociologisk förening i Uppsala, Göteborg eller Stockholm vid denna tid? Förutsatt att Croner hade hamnat där 1935 i stället för i Lund så var professuren i praktisk filosofi i Uppsala vakantsatt mellan 1933–38 då Segerstedt tillträdde, vilket han kanske hade haft problem med att göra utan ett djupare intresse för sociologi³¹. Anders Karitz var vid denna tid professor i teoretisk filosofi i Uppsala och visade inget större intresse för sociologi. I Göteborg däremot var Gunnar Aspelin professor i filosofi från 1936 men som nyanländ är det tveksamt om intresset för sociologi förankrats för rekrytering av medlemmar. I Stockholm tillträdde Tegen den nyinrättade professuren i praktisk filosofi 1937, dessförinnan skulle eventuellt Croner ha kunnat etablera sig och sociologin t.ex. med hjälp av Gunnar Myrdal. Mycket riktigt är det i Stockholm som nästa generation sociologer fostrades (Gösta Carlsson, Gunnar Boalt och Edmund Dahlström) under Tegens försorg, till en början med bistånd av Croner.

Sociologiska föreningen i Lund återuppstod 1953 med Bertil Pfannenstill som ordförande. Enligt en verksamhetsberättelse för föreningen för åren 1953–1960 förekom det verksamhet under de första åren fram till 1955, då Pfannenstill lämnade Lund.³² Föreningens verksamhet överlevde ånyo inte utflyttningar.

---

³¹ Se Olssons artikel.

³² Pfannenstill lämnade Lunds universitet för en lärartjänst vid Eslövs folkhögskola efter inkompetensförklaringen vid professorstillsättningen. Pfannenstill återkom 1963 som universitetslektor i sociologi i Lund.

När föreningen återupptar verksamheten 1958 har däremot sociologin etablerat sig permanent vid Lunds universitet med den nyinrättade professuren.

Anförd litteratur

Otryckta källor:

Intervju gjord av Åke Nilsén med Professor Segerstedt i Uppsala 1996-10-05.

Verksamhetsberättelse för Sociologiska Föreningen i Lund för åren 1953–1960.

Tryckta källor:

Allardt, E m.fl.(1988) *Sociologin i Sverige*, Swedish Science Press, Uppsala.

Aspelin, Gunnar (1934) »Amerikansk samhällsforskning», *Ateneum*, nr.1, s. 29–42.

Bengtsson, Jan (1991) *Den fenomenologiska rörelsen i Sverige*, Daidalos Göteborg.

Croner, Fritz (1938) »Sociala attityder och den empiriska sociologin», *Statsvetenskaplig tidskrift*, 3–4, årg.41, s. 274–296.

— (1966) *Ett liv i vår tid*, Norstedt, Stockholm.

Fridjónsdóttir, Katrin (red) (1987) *Om svensk sociologi*, Carlssons, Borås.

Nilsson, Ingemar (1989) »Einar Tegen och tidig svensk sociologi», i Nybom T. (red.) *Universitet och samhälle*, Tidens förlag, Borgå.

Nilsson, Jan-Olof (1994) *Alva Myrdal – en virvel i den moderna strömmen*, Symposium, Stockholm/Stehag.

Nyström, Per (1989) *Historia och biografi*, Arkiv förlag, Lund.

Oredsson, Sverker (1996) *Lunds universitet under andra världskriget*, Lunds universitetshistoriska sällskap, Lund.

Pfannenstill, Bertil (1937) »Durkheims sociologiska principer», *Statsvetenskaplig tidskrift*, 2, årg.40, s. 97–114.

Segerstedt, Torgny T. (1938) *Verklighet och värde – inledning till en socialpsykologisk värdeteori*, Gleerup, Lund.

Skoglund, Crister (1991) *Vita mössor under röda fanor*, Almqvist & Wiksell, Stockholm.

Svensson, Anna (1995) *Nöden – en shtetl i Lund*, Föreningen Gamla Lund årsskrift 77, Lund.

Tegen, Einar (1935) *De personliga värdena hos Meinong*, Lunds universitets årsskrift. N.F. Avd 1. Bd 31. Nr 2. Lund.

Den svenska familjen studeras vetenskapligt, osignerad artikel, Svenska Dagbladet 6/12 1936.

Ny förening bildad i Lund, notis, Sydsvenska Dagbladet Snällposten 31/10 1936.

Studentkatalogen för Lunds universitet, 1926–1940.